

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA; DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON DÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., féltre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. – Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – NAGY KÁLMÁN, községi iskolai igazgató, egyleti póztárnok címén – a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Trefort Ágoston.

(1817–1888.)

Féltünk tőle, mégis készületlenül kapott a megdöbbentő hír, hogy Trefort Ágoston m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter megszűnt élni. Nem csoda, a vesztesség korábbi, mintsem a természet törvényénél fogva várhattuk s nagyobb, mintsem a miatta érzett fájdalomra előkészülhettünk volna. Trefort nem volt fiatal, de egész a legutóbbi időkig oly ifjui testi s lelki erővel bírt, hogy még számos évet jósolhattunk neki. Azok közé tartozott, kik felett az évek mintegy elshannak a nélkül, hogy a test és lélek szervezetén a kopásnak látható nyomait hagynák magok után. Az éles ész, fogékony szív, termékeny agy, könnyen mozgó ruganyos izmok megnyugtató s évek hosszú sorát ígérő ellentétben lenni látszának az őszbe borult hajszálakkal.

S hogyan készülhettünk volna el a váratlanra, midőn e két szóban Trefort meghalt, olyan nagy nemzeti vesztesség tudatása van foglalva. Ismét azok közül a férfiak közül dült ki egy, kikben a nemzeti erő és dicsőség letéteményeseit tiszteli minden elfogulatlan hazafi. Trefortot kiváló tehetség, széles ismeret, igaz hazafiai érzés, szívós erély s lankadatlan munkásság tették a magyar nemzet osztatlan tiszteletének tárgyává. Ifju korától fogva a nemzet életérdekeinek előmozdítására szentelte életét s az általa kivívott sikerek s nagyjelentőségű eredmények örökre emlékeztetéssé teszik nevét a magyar nemzet történetében. A 16 év, a meddig közoktatásügyünket vezette, oly haladást jelez közművelődésünk fejlődésében, mely a legkedvezőbb viszonyok közt élő nemzet életében is számot tenne. Ezért Trefort érdemei évek haladtával nem hogy halványodnának, sőt inkább mindig tündöklőbb fényben fognak ragyogni. Mennél meszszebb haladunk az úton,

melyet ő megjelölt, mennél tartalmasabbá teszszük a keretet, melynek körvonalait ő előnkbe rajzolta, annál inkább fogjuk s fogja az utókor méltányolni azon hatást, melyet az ő 16 évi minisztersége a nemzet életére tett. Hatását nemcsak azon tények szerint kell mérlegelnünk, melyek alkotásaiban szemmel láthatók. A pihenni nem tudó tevékenység, ernyedést nem ismerő lelkesedés, melyet benne megtestesülve láttunk, vonzó példaként s az imitt-amott különböző alkalmakkor általa elmondott szavak villamos erővel hatottak a nemzetre, mindenütt a hol megjelent.

Soha sem feledjük el a pár szót, melyet a br. Eötvös és gróf Mikó miniszteriumához vezető lépcsőn mondott Szász Károlynak.

„E két ajtó mögött fekszik Magyarország jövője. Iskolák és vasutak! ime jövőnk programja, ime haladásunk két mozdonya!”

Nem volt barátja a czifra szavaknak. Neki tények kellettek. Azért mondta több alkalommal: „Megtanultam értékökre leszállítani a frázisokat.”

Sokszor hangsúlyozta, hogy az országok hatalmát nem a termékeny talaj, a hegyekben rejlő érc, sem nem az állati, víz, gőz erő; vagy bármilyen más fizikai tényező teszi, hanem az azt lakó nép száma és értelmi ereje. Ezért mondta, azon ismeretes mondást, mely egy néhány szóban egész programját érthetőbben kifejezi, mint akárhány hosszú beszéd. Az ő törekvése az, hogy a magyar nép egészséges, művelt és gazdag legyen. Ha ezen program szerint vizsgáljuk a Trefort sokféle ágazó rendeleteit, intézkedéseit, kezdeményezéseit, terveit, tényeit; megtaláljuk a logikai egységet még azon részletek közt is, melyek első tekintetre úgy látszanak, mintha egymással semmi

összefüggésben sem állanak. E programból fejthető meg mind az, a mit tett, mind az, a mit mellőzött. Nézet az volt, hogy az egyházakat nem kell ingerelni, hanem inkább fel kell használni a nemzeti egyetemes művelődés céljára.

De lássunk alkotásaiból néhányat. Az elemi oktatás terén nevezetesebb művei. Az 1875. XXXII. tcz., mely a néptanítók nyugdíjazásáról, özvegyeik és árváik ellátásáról gondoskodik. Az 1876. XXVIII. tcz. a népiskolai hatóságokról. Az 1879. XVIII. tcz. a magyarnyelv kötelező tanításáról az elemi iskolákban. Az 1884. V. tcz., mely biztosítja a miniszternek, hogy 1884. évtől számítandó s egymás után következő öt év alatt száz—százezer, összesen 500,000 forintot fordíthasson hitelművelet útján népiskolák építésére s ez összeget 5% kamat és 1% törlesztési hányad fizetése mellett szerezhesse be.

Számos rendelet s azok között az is, a melyik a határőrvidéki oktatást szabályozza. 1882-ben részletes tervet adott ki arra, hogy a felső népiskolákat gazdasági és ipari szakoktatással kell egybekapcsolni. Különböző célú pótanfolyamokat rendezett, hogy a tanítók ismeretének színvonalát mennél magasabbra emelje. A tanító- és tanítónő-képezdéket 3 évi tanfolyamról 4 éves tanfolyamuakká tette. A néptanítókat két ízben képviselői gyűlésre hitta, stb. stb.

Sokra megy azon népiskoláknak száma, melyeket az ország különböző pontjain a közművelődési érdekek s a magyar állam eszme biztosítása s megvédése szempontjából felállított. Kedvencz eszméje volt, hogy a népiskolákban tanítsanak kézi munkát is. E törekvésnek volt eredménye, hogy az 1884. évi kimutatás szerint akkor közel 1000 népiskolában folyt ipari tanítás, s 59 népiskolában éppen jó ipari tanulmány volt.

A nőnevelés fejlesztésére alig tett valaki e hazában anynyit, mint ő.

Hasonló hévvel karolta fel a férfiak középiskolai oktatásának ügyét.

Ezen oktatás javítása céljából már 1873-ban minisztersége kezdetén 22,865 frtot fordított huszonkét középiskolai tanárjelöltnek tanulmányozás végetti utaztatására.

Ugyanezen oktatás érdekében több rendeletet, utasítást s tervet bocsátott ki, míg végre megalkothatta az 1883. XXX. t. cz.-et, mely törvény gondoskodik a gymnásiumok és reáliskolák szervezetről, igazgatásáról, felügyelétről, a középiskolai tanárok képesítéséről. E törvény megjelöli a színvonalat, melyre minden középiskolának emelkednie kell.

E szerint kell berendezni a felekezeti középiskolákat is, melyeknek fontosságát a törvény elismeri, sőt arról is gondoskodik, hogy segélyhez jussanak méltányos feltételek mellett. De míg kellő figyelemmel van a felekezeti iskolák iránt, korlátok közé szorítja a magániskolákat, s ez által útját állja az oktatás czimén való üzérkedésnek.

Diszes épületeket épített a reáliskolák számára: Budapesten, Aradon, Temesvárt, Kassán, Pécsen; gymnásiumoknak: Budán, Pesten, Losoncson, Zomboron; több helyen tanító- és tanítónő-képezdeknek stb. A felekezeti középiskolák közül, általi segélyt is élveznek már a rozsnyói és eperjesi ágostai, a mármaroszigeti helvét s a rimaszombati mindkét vallásu gymnásiumok. S több ez irányu tárgyalás most van a befejezés pontján. Vajha a Trefort halála fenakadást ne csinálna az ügy végleges megállapításában!

Trefort ifju korától fogva kedvvel foglalkozott a nemzetgazdasági kérdésekkel s abban a hitben volt, hogy Magyarországnak mindenek felett iparra van szüksége,

hogy népe vagyonos legyen. Azért mindent megtett az iparért, a mit a rendelkezésre álló eszközökkel megtehetett. Nem elégedett meg azzal, hogy a szorosabb értelemben vett népiskolákat is lehetőleg az ipari foglalkozás felé igyekezett terelni, hanem különösen is gondoskodott az ipari szakoktatásról. E célból állította fel Budapesten a közép-ipariskolát, s a gépész-ipariskolát. Ugyan e célra rendezte be 1878-ban a műipar-muzeumot.

Az ipar fejlesztésére s nemesítésére czéloz a budapesti országos minta-rajztanoda és rajz-tanárképezde is, mely intézet 1872-ben nyílt meg s 1876-ban költözött be a műcsarnok melletti házába.

A felsőbb oktatás is nagy lendületet nyert Trefort alatt. Számos tanítási czélra épült új palota őrzi emlékét.

Az egyetemi tanszékek számát szaporította. Építtetett orvosi, vegytani, élettani, műegyetemi stb. épületeket. A jogi szakoktatást az akadémiákon megszorította s a hol a körülmények engedték meg is szüntette, mint pl. Szegedben, hogy az ifjakat a jogi pályáról praktikusabb pályára terelje.

A kolozsvári egyetem a Trefort minisztersége alatt jött létre 1872. őszén.

A képzőművészet emelése céljából ösztöndíjakkal lelkesítette a kezdő művészeket, védelme alá vette a képzőművészeti társulatot, megtette az első lépéseket a művészeti akadémia létesítésére s Benczur Gyulát kinevezte a mester-iskola igazgatójának. Trefort e buzgósága úgy a képzőművészet, mint általában a művészet minden ága iránt mintegy magával ragadta a közönséget. Részben ennek köszönhetjük, hogy az ő minisztersége alatt részint országosan, részint társadalmi úton is sokkal több történt, mint a korábbi években. Az ő minisztersége alatt jöttek létre a bazárral összekötött várkerüli építkezések, a ferencvárosi román stülű templom, az új operaház, a Mátyás templom, a Deák-mauzoleum, ő kezdte meg építtetni a Lipótvárosi basilikát, mely célra valamint a műépítészeti kiváló emlékeinek fentartására sorsjegyeket bocsátott ki. A hunyadi és visegrádi várakat kijavíttatta. A szobrászat terén idejében jöttek létre az Eötvös-, Széchenyi-, Petőfi- és Deák-szobrok s Marosvásárhelyt a Bem-szobor.

Ő létesítette a zene-akadémiát. Hiven jelszávához, hogy egészséges nép teszi az ország erejét, kiterjesztette figyelmét, a mennyire tárczája keretébe vonhatta, az ország egészségügyi viszonyaira. Ezt az által igyekezett eszközölni, hogy nagy gondot fordított arra, hogy az oktatási czélokra létrejött épületek feleljenek meg nemcsak a szép izlés, hanem az egészségügy követeléseinek is. Egészségtani előadásokról gondoskodott mindazok számára, kik a néppel s nagy közönséggel érintkeznek, hogy mennél szélesebb körben legyenek ismeretesek az egészségügy szabályai. E célból alkalmat adott az orvosoknak, papoknak, jogászoknak, tanároknak, tanítóknak, hogy tanulják meg s terjesszék az egészségügyi ismereteket.

Programjába tartozott, hogy Magyarország csak úgy lehet erős, szabad, virágzó, boldog, ha a benne lakó népek, nemcsak műveltek, vagyonosak, egészségesek lesznek, hanem a magyar állam eszmének híveiként egy egységes nemzetbe, a magyar nemzetbe összeolvadnak. Ezt több ízben kimondta, a mi az ő szájából annyival jobban hangzott, mert mindenki tudta, hogy francia apának gyermeke, s a közös haza iránti igaz elfogulatlan honszeretet adta ajkára a szavakat. Ez irányban hatott tetteivel is. Azt akarta, hogy minden honpolgár tudja a magyar nyelvet úgy a közös haza, mint saját érdekében. Ezért rendezte a magyar nyelvi pótanfolyamokat, akottatta a magyar nyelv tanítására vonatkozó törvényeket, állított fel iskolákat a nemzetiségektől lakott vidékeken.

A magyar érdekek védelmére tartozik az is, hogy a bécsi Teréz-akadémia magyar alapítványait az egész alapból kiválasztva biztosította. E célból a báttaszéki uradalmat kiszakították az akadémia alapjaiból s kezelését a magyar kormányra bízta.

Visszaszerezte a zalavári apátság javait a götsweihi benczés szerzettől, a szent-gothárdi apátság javait, a Heiligenkreuz nevű alapítványból, a telki apátságot a skót benczésektől. Szóval, a hol lehetett, védelmére kelt a magyar érdekeknek.

A hol az állam és egyházak érdekei érintkeztek, vallásos s egyházához hű, de szabadelvű gondolkodásnak adta tanújeleit

Az egyházakat nem támadta meg, sőt mindig tisztelettel érintkezett velök, de az állam érdekeit sem adta fel. A közalapítványok kezelésére azt a módot találta ki, hogy e javakat egy 18 tagból álló bizottság ellenőrzésére bízta, melynek tagjait ő Felsőge nevezi ki.

Az egyházak ügyeibe csak addig avatkozott belé, a meddig az állam közjáváért szükséges volt. Nincs megalkotva a katolikus autonomia s elaludt a polgári házasság ügye; de napirendre került általa a Congrua s paphér kérdése. Itt védelmére kelt az alpapságnak szemben a főpapsággal, melyet megis nyert az ügynek. Neki ez könnyebb volt, mint sok másnak lett volna, mert az intéző körök ismerték hűségét az egyházhoz, tudták jó szándékát s meghajlottak széleskörű tudománya, gazdag tapasztalatai előtt.

Osztatlan tisztelet környezte személyét az egyházak részéről. A reformátusok szerették, hogy alkotmányozó zsinatjokat királyi biztos ellenőrzése nélkül tarthatták meg. A zsidók megértették, hogy nekik használ, mikor a rabbi-képzést a középkori elmaradottságából, jelenkori színvonalra emelte.

A görög keleti szerbek megnyugodtak benne, hogy köztök az államellenes bujtogatásoktól mesterségesen megzavart rendet visszaállította.

Trefort nemcsak mint miniszter működött a nemzeti művelődés fejlesztésén, hanem úgy is mint író. Irodalmi munkásságát 1838-ban a „Jelenkor“ című akkor egyetlen politikai lap mellékletében a „Társalkodó“-ban kezdte meg. Utazásaiból közölt egy részletet a szent-lázárszigeti kolostorról Velenczében. Ugyanitt szólalt fel 1838. decz 22-én egy Pesten alapítandó művészeti egyesület ügyében, mely aztán létre is jött. Azután irt ismételen a Társalkodóba, Árvis könyvbe, Budapesti Szemlébe, melyet egynehány társával ő indított volt meg rövid időre, továbbá a Kossuth s később Szalay Pesti Hirlapjába, Themisbe, mely munkássága érdemén az akadémia már 1841-ben megválasztotta levelező tagjának. Általában gondolatai mindig olyan tárgyakkal foglalkoztak az irodalom terén is, melyek az államok politikai, jogi berendezésével, műveltségi s nemzetgazdasági érdekeivel érintkeznek s melyekből tanulságokat lehetett levonni a haza akkori ügyeire s napi kérdéseire nézve.

Politikai működésében mindig a szabadelvű haladásnak volt szószólója. Az 1843/4-iki országgyűléstől fogva, mikor Zolyom szab. kir. város követe volt, az 1847/8-ikét kivéve, minden országgyűlésen ott láttuk, mint képviselőt A Batthyány Lajos elnöklete alatt megalakult első telölös miniszteriumban, mint államtitkár foglalt állást Klauzál Gábor földmivelés-, ipar és kereskedelmi miniszter oldalán.

Azért keresték fel, mert tudva volt, hogy a nemzetgazdasági tudományokban senki sem jártasabb, mint ő, s e mellett a művelt Európa államait beutazta, s közvetlen tapasztalásból ismeri.

Ez volt első nagyobb hatáskörrel bíró államférfiui működése, s egyszersmind előiskola számára a miniszterségre, melyre 1872. szept. 4-én nevezte ki ő Felsőge.

Azóta folytatott s fentebb röviden érintett működését lehet bírálni, egyes intézkedéseit s tényeit még gáncsolni is, de érdemeit az irigység sem tagadhatja el, a minthogy a kétségbe vonhatlanul felmutatott eredmények, valamint jó szándékai előtt az egész ország pártkülönbség nélkül tisztelettel hajlott meg. Ezt mutatta az a tény is, hogy míg más miniszterek mindegyre változtak, ő helyt állott, a mi egyszersmind annak is bizonyítéka, hogy erős elhatározása volt a haza javára fordítani tehetségeit, melyeknek tudatával birt. A mi viszonyaink közt ezt a szilárdságot és szívós kitartást is erénynek nevezhetjük. A Trefort iránti elismerésnek Kossuth Lajos is több ízben kifejezést adott.

A mit ide-oda kapkodásnak láthatna a felületes szemlélő — mint mondva volt — megleli magyarázatát azon fent kifejezett programmban: Magyarország lakosai legyenek a magyar állam eszmének hivei, legyenek műveltek, egészségesek s vagonosok. Egy ténye sincs bár milyen messze álljanak is egymástól, a melyiket ez alá ne lehetne illeszteni.

Hogy sokszor egész idegességgel ujjabb-ujabb rendeleteket adott ki, s a változtatástól, újítástól annyira nem tartózkodott, miszerint gyanú támadt ellene, hogy nincs is biztos rendszere s mindig csak ötletek után indul, ennek is megvan a magyarázata azon lélekállapotban, mely őt eltöltötte.

Látta hogy mennyire el van maradva Magyarország más művelt államoktól. Erről való meggyőződése mindinkább erősödött, valahányszor utazásaiból visszatért. Ezt pedig minden alkalommal megtette mihelyt időt tudott reá szakítani, hogy tanuljon, tapasztaljon, s a mit jönnek lát, megkonosítsa. Ilyenkor aztán mindig lehangolva s tervekkel teli fejjel tért haza.

Azt akarta volna, hogy minden megvalósuljon, mihelyt belekezdett.

Ha a fejlődés nem ment oly gyorsan, a mint ő szeretne volna, hajlandóbb volt a hibát a rendszerben keresni inkább, mintsem az emberekből. Ha a dolog természeténél fogva nem lehetett rögtön célhoz jutni, nyugtalan, majdnem lázas volt. Ebből magyarázható meg az a sok ujjabb meg ujjabb rendelet, intézkedés, melyekből némelyik egyáltalán nem hozta meg azt az eredményt, melyet Trefort várt volna, némelyik még módosítandó is lesz.

Eléggé jellemzi az ő zaklatott, minden percnyi időtől nagyszerű eredményt remélő természetét az a mondása, melyet az utóbbi napokban mondott környezetének. „Még egy évig akarnék élni.“ Sokat jelentő mondás. Látszik, hogy terveket vitt el magával, látszik hogy azt hitte hogy egy év alatt sokat, nagyon sokat tehet. Érezte, hogy még sietős tenni valója van, talán tovább fejlesztés, talán megváltoztatása annak, a mit jó szándékból, de nem célszerűen tett.

Annyi tudva van, hogy a középiskolákat s tanár- és tanító-képzőket benlakással szerette volna ellátni, valamint azt is érezte, hogy Magyarországnak egy harmadik egyetemre immár mulhatlanul szüksége van.

Arról is meg lehetett győződve, hogy miután már a népoktatás és középiskolai oktatást rendezte a törvényhozás, beállott a szüksége annak is, hogy a felsőbb oktatás megfelelő törvény által rendezve legyen.

Annyi bizonyos, hogy Trefortban a nemzeti művelődésnek egy hatalmas mozgatója szüntette meg tevé-

kenységét s egyetlen egy érző hazafi se lehet e hazában, a ki megindulás, sőt aggodalom nélkül tudjon tekinteni azon helyre, melyet ő üresen hagyott.

Trefort Ágoston született 1817. február 7-én Zemplénmegyében Homonnán. Apja jó nevű gyakorló orvos volt, ki a francia forradalom idejében menekült ki hazájából. Születése s ifjúsága azon időre esett, midőn a szabadság eszméi mind inkább-inkább terjedtek Európában. A népek mindenféle alkotmányt követeltek a kormányoktól s a német ifjúság ebbeli törekvésének éppen a Trefort születése évében a reformátio százados évfordulóját készült felhasználni.

Az 1831-ki kholerában elvesztette mind apját, mind anyját s mint árvát a jótékonyágáról, s nemes szívűségéről ismeretes Csáky Petronella grófné vette magához. E kör fejlesztőleg hatott Trefortra; ennek köszönhető, hogy már ifju korában bírta a német és francia nyelvet, melyhez későbben megtanulta az olaszt és angolt. Tanulását S. A. Ujhelyen kezdte, Eperjesen folytatta, Pesten bevégezte. Jogi tudományokra készült s doktoratust, s ügyvédi vizsgálatot tett. Az egyetemről 1836-ban vált meg. Ekkor elment utazni s beutazta Németországot, Angliát, Franciaországot, járt Stockholmban, Koppenhágában, Pétervárt, Moszkvában, s 1837 végén Olaszországban keresztül tért haza. Ez utazási tapasztalatainak közlésével kezdte meg irodalmi működését, melyet azután folyóiratokban s röpiratokban folytatott. Hivatali pályára akart lépni s felvétette magát a budai udvari kamaránál fogalmazó gyakornoknak. De csakhamar észrevette hogy az egyhangu irodai munka nem neki való. Kilépett a szolgálatból. Az ügyvédi oklevelet sem használta. Nem volt reá szorulva, szülőiről tisztességes vagyont örökölt. Tanulásnak adta magát. Tanulmányozta a történelmet, művelt népek irodalmát, a nemzetgazdasági és politikai tudományokat. Tanulmányaiból közzé is tett egyet-mást a fent említett folyó iratokban. Hozzá szólott a napi kérdésekhez, milyenek voltak pld. az ösiség, védegyelet stb., melyek a reformkorszak 40-es éveiben fenn forogtak s megoldásra vártak. Pártállására nézve csakhamar azon párthoz állott, mely Eötvössel, Szalay Lászlóval, Csengery Antallal élén a parlamentáris kormány formának volt híve. Az 1843/4-ki országgyűlésen mint Zolyom szab. kir. város kövele vett részt s mint egyik ki-tűnőség a kereskedelmi ügyben kiküldött bizottságban működött.

Az 1843/4-iki országgyűlés bezárása után hozzá fogott, hogy megírja az angol forradalom történetét, mert azt hitte, hogy az a nemzet akkori viszonyai között tanulságos lesz minden irányban. Művével annyira haladt, hogy már az első kötetet be is végezte, mikor bekövetkeztek a 1848-iki események. Az 1847/8-ik országgyűlésnek nem volt tagja.

Azonban 1848-ban a pesti juliusi első nemzeti képviseleti országgyűlésen már ott volt mint képviselő. Ugyanakkor államtitkár is lett Klauzár Gábor mellett a földmívelési, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban. Ekkor már nős volt. Neje volt Rosty Albert előkelő birtokos kisebbik leánya Ilona, kit 1847. márczius 14-én vett el, mi által sogsorságha jött Eötvössel, ki Rosty Ágnessel, a nagyobbik testvért bírta nőül.

Itt élt 1850-ig, idejét tanulmányozással s utazással töltötte. Trefortnak élénk érzelme volt a szép iránt. Neje is ilyen volt. Ezt bizonyítja az a kis jellemző eset is, a mi vele 1850-ben Strassburgban történt. Ugyanis annyira megtetszett az áldott állapotban levő nőnek a szép dom, hogy azt mondta, hogy ha fia születik, azt ezen dom

építőjének nevére Erwinnek fogja nevezni. Ezt meg is tette. Így lett harmadik gyermeke Erwin.

1850-ben haza jött s meglepedett Békésmegyében Csaba-Csüdön, felesége birtokán, s gazdaskodott.

1860-ban, mikor az októberi diplomával megkezdődött az alkotmányos élet, a megye megválasztotta alispánjának. Az 1861-iki országgyűlésen mint a gyomai választó kerület képviselője vett részt, s a felirati párt-nak volt híve. Ezen országgyűlés rövid időn történt feloszlata után folytatta előbbi foglalkozását Csaba-Csüdön.

1862-ben a gazdasági viszonyokban beállott rendkívüli pangás azt a gondolatot ébresztette fel termékeny agyában, hogy jó lenne az alföld számára egy vasutat létesíteni, mely e vidéket összekösse a tengerrel.

Így született az alföld-flumei vasút gondolata, mely aztán 1869-ben megvalósult.

1865-ben ismét képviselő lett, s részt vett a kiegyezési tárgyalásokban, mint Deákpárti.

Az 1867. évi miniszteriumban nem volt tag. De mihelyt Eötvös 1871. február 2-án meghalt, őt kínálta meg Andrassy a miniszterséggel. Nem vállalta el. Mikor Gorové a közlekedési miniszterségről lemondott, ismét őt kínálták meg ezzel. Ezt sem fogadta el.

Végre az Eötvös után másfél évig szolgált Pauler átmenvén az igazságügyi tárczához, Trefort többszöri kérésre elvállalta a vallás- és közoktatásügyi tárczát, melyet haláláig viselt.

Életének fénypontjai közé tartozik az is, hogy a magyar tudományos akadémia 1867-ben tiszteleti, 1874-ben igazgatótanácsi tagjává, 1885-ben az elhalt Lónyai Menyhért gróf helyére elnökül választotta.

A király 1881-ben az első osztályú vaskorona renddel s valóságos belső titkos tanácsosi méltóság adományozásával mutatta ki iránta elismerését.

Ennyi külső fény mellett magán életére nézve nem tartozott azok közé, kiket a sors kedvezévé választ.

Az első csapás 14 éves korában érte, mikor szüleit elvesztve árvaságra jutott. Házassága (1847) első éveinek boldogságát a haza nehéz politikai viszonyai, majd a hazán kívüli élet fájdalma; s az abszolút kormány miatt érzett keserőségek zavarták meg. Még abban is szerencsétlen volt, hogy az angol forradalom történelme, melyből az 1-ső kötetet 1848-ig nagy gondnal áttanulmányozott adatok nyomán elvégezte volt, 1849-ben Pestnek Windischgrätz által történt bombázata alkalmával, becses könyvtárával együtt a Wodianer házban a tűz áldozata lett. Nejét korán elvesztette. Egyetlen fia Erwin Boszniában 1878. halt el. Egyik kedves vejét Batyány gróftól kora halál ragadta el. Egy leánya élete virágában hervada el. Ennyi csapás között bár a kik közelebb voltak hozzá nem egyszer látták, hogy egy-egy könyvet törölt le szeméről, vigasztalást s enyhületet keresett, a rábizott nagy feladatok megoldása körül tett fáradhatlan munkában.

Az utóbbi időben sokat szenvedett betegségben, de azt hitte, hogy helyre hozza a levegőváltoztatás és utazás, melynek ifju korától fogva, nagy barátja volt. Folyó év július 2-án Radványra utazott br. Nyáry Bélához.

Ez utjából visszatérve az orvosok tanácsára július 31-én Ischlbe ment. Aug. 16-án az a gondolata támadt, hogy neki haza kell menni, mert ő csak Pesten fog meggyógyulni, s 17-én este már Pesten volt. Augusztus 19-én már oly rosszul volt, hogy báró Hornig Károly, veszprémi püspök barátjától felvette az utolsó szentséget. Csendesen halt meg szívizényében aug. 22-én délután 1 óra 45 perczkor.

Haldokló ágya mellett állottak rokonai közül Szalay

Imre osztálytanácsos és neje Trefort Mária, öz. gróf Batthyány Ferenczné, Trefort Edit és fia, Pott Constantin tengerész kapitány nejével Trefort Annával és Trefort Ágnes, a miniszter hajadon leánya.

Temetése általános részvét mellett aug. 24-én d. u. 5 órakor történt.

Fazakas József.

Visszapillantás az 1887/8. tanévi közvizsgálatokra.

Ha nehéz és nagy feladataink teljesítésében a közvárhozásoknak megfelelni akarunk, koronként számba kell vennünk az elért eredményt. Szemlét kell tartanunk az akadályok, és bírálatot a netán magunkban rejlő fogyatkozások fölött. A tanító főképp helyesen cselekszik, ha a gyakorlatot az elmélettel koronként összeveti, módszertani ismereteit fölújítja, kiegészíti és a tantervet gyakran bíról hívja fel előhaladása fölött.

Az iskolai év kezdete különösen alkalmas éféle paedagogiai elmélkedésre. Hátunk mögött újra egy évvel gazdagodott nevelői multunk és tapasztalataink tárháza. Előttünk egy új esztendő, melynek terheit előre ismerjük ugyan, de talán megfontolt munkabeosztás által könnyíthetünk azokon és mindenk fölött jobban biztosíthatjuk a sikert. És e munkabeosztáshoz honnan vehetünk jobb tanácsot, mint éppen a mult tapasztalataiból? S mennyire megkönnyíti és biztosabbá teszi e munkát, ha nevezetesebb észrevételeinket naplószerű feljegyzésekben biztosítottuk magunknak a jövő számára — felhasználás végett.

A legelső teendő — természetesen — minden új év kezdetén revideálni a tananyag-beosztást: vajjon a tantárgyanként rendelkezésünkre álló évi óraszámunk megfelelő tananyagot feldolgozhattuk-e eléggé a megelőző években? nem lehetne-e azt még némely lényeges részlettel bővíteni? vagy talán éppen összebb vonni mutatkozik szükségesnek? A feldolgozott anyag jó begyakorlás által biztosított-e kellőképpen? A lényegesebb dolgok a kevésbé lényegesek közül kiemeltettek-e szembetűnően? A magánfoglalkozási feladványok kellő összhangban tartottak-e a szóbeli oktatással? Kiegészítő begyakorlásul szolgáltak-e ahoz, vagy csupán az idő lefoglalására voltak szánva? Fegyelem, rend és tisztaság tekintetében nem mutatkoztak-e kiküszöbölhető fogyatkozások? Ilyen s ezekhez hasonló kérdéseknek egész sorozatát állíthatja föl s ezek is minden év elején fölállítania azon tanítónak, a ki saját nyugalmát, jogos önértetét és előjárói megelégedését biztosítani akarja magának.

Én e kérdések s az azokra adandó felelet megállapítását, vagy is a munkaterv revideálását rábizván a tanítókra, illetőleg tanító-személyzetre: csupán ennek sikeresebbé tétele végett mondok el egyet-mást azon tapasztalataimból, a miket a közelebbi közvizsgálatok alkalmával különböző helyeken szereztem.

A fennálló és kötelező tanterv némely iskolában nem részestül kellő figyelemben. A legfelsőbb egy-két osztály beállítása és a megfelelő tantárgyak itt-ott mellőztettek. Ez pedig olyan kötelezőmunkasztás, a mire csak egyszer szokás figyelmeztetni. Főképp állami és községi iskoláinknál ilyen észrevételnek nem volna szabad előfordulni, minthogy ők aránylag a legtöbb anyagi és erkölcsi támogatásban részesülnek, s hivatásuk egyfelől éppen az, hogy tökéletes szervezetükkel mintául szolgáljanak a felekezeti iskoláknak.

A tanítás általános eredményét s az ez

által okozott összenyomást tekintve, iskoláink között természetesen rangfokozatok keletkeznek. Egy ilyen — általános mérték alapján — elégséges, jó és kitűnő jelzővel megkülönböztetett lépcsőzet alsó fokán állami és községi iskolának nem volna szabad megállapodnia; mert ő, ha már éppen kitűnő, valami oknál fogva még nem lehet, de legalább jónak azaz közepesnek okvetetlen lennie kell. Különben nincsen létjoga. Hogy némely iskolánk létjoga e czímen kérdésbe ne jöjjön, az illető tanítóknak a visszapillantás és új évi elmélkedés igen komolyan ajánlandó.

A mi a vizsgálataink retortáján fennmaradott részletes észrevételeinket illeti, ezekből a következőket tartjuk szükségesnek fölemlíteni.

Az olvasás-tanításnak módszertanilag megkülönböztetett három fokozata: a gépies, az értelmes és a szép- vagy mű-olvasás. Ha már e fokozatokat időszakokra kellene beosztanunk, akkor az elsőt a két alsó-, a a másodikat a két középső- és a harmadikat a két felső osztály számára jelölők ki. Nem tartozik ide azonban kimutatni, hogy ily határvonalak éles kitzítése helytelen lenne, miután az olvasás egyik eleme a másikba, főképp a két alsó fokon mindig átmegy, s át is kell hogy menjen. Csak a kitzendő és elérendő fő czélt akarjuk időhez viszonyítva is megjelölni az adott beosztással. A műolvasásban a népiskolától nem sokat követelünk; de az olvasás más két fokát föltétlenül megvárjuk. Ha tehát azt vesszük észre, hogy vannak iskoláink, hol még a gépies-olvasás teljes tökélyére sem jut el a tanítás, itt olyan módszerbe vágó foglalkozással állunk szemben, a mely okvetetlen és gyors orvoslást igényel. Különösen azon félszegségig menő modorosságra hívom fel itt a figyelmet, mely a hangtoldásokban nyilvánul, s néhol nem elégszik meg a szó végén kicsikart polgárjoggal, hanem betolakodik a szótagok közé is. E megengedett s csakhamar megrögzött rossz szokás egyszersmindenkorra félszeggé teszi a növendéket és kiküszöböli a jó olvasás lehetőségét.

Némely tanító e jelenség okául a vegyes nemzeti-ségű helyeken megromlott nyelvérzékét mondja. Főképp a magyar nyelv szellemével ellenkező, a szó végére eső hangsúlyozásra vonatkozólag fordult elő e mentség. Hát én e körtűnettel szemben alkalmazandó szigorú ellenőrzés mellett egy kis módszertani javallattal élek: a hangoztatási módszer titkaiba mentől jobban belehatolni, s az írva-olvasási előgyakorlatokat mentől alaposabban átvenni (Gyertyánffy: „Előgyakorlatok az írva-olvasáshoz.“), mert minden valószínűség szerint itt történik az a mulasztás, a honnan az ee-kegő olvasás származik. Aztán a kisebb-nagyobb csoportokban alkalmazott karban való olvasatás is jó segédeszköz fegyelmezett olvasásra az alsó fokon.

A szépírást illetőleg meggyőződtem, hogy némely kitűnő iskolánkban azt bámulatos tökélyre viszik. Annál tátonyobb úr keletkezik ezek és azok között, hol azt csaknem teljesen elhanyagolják. Jó közepes eredmény mindenütt megvárható. Az u. n. cenzurái irások azonban, a szegény gyermekeknek ezen valóságos trémagyakorlati egészen mellőzendők s azon iskolák példája követendő, hol egész éven át gondosan számozottatván és megőrzetve a tanító által az írásgyakorlatok, év végén bemutattnak mint egyedül biztos bizonyítékai az előhaladásnak és a munka mennyiségének. Ugyanez mondható a rajz-tanításra vonatkozólag is. Ennek módszerére nézve azonban megjegyzem, hogy csak a tanító előrajzolás alapján vezetett osztálytanítás van helyesnek elismerve, s magánfoglalkozásul is csak ebből származó

feladványok szolgálhatnak. Hogy a rajztanítást minden állami és községi iskolában megköveteljük, az kérdést sem szenved.

A nyelv- és irálytani fogalmazványok dolgában is úgy állunk, mint az írás és rajznál. Néhol arra igen nagy figyelmet fordítanak, máshol csaknem egészen mellőzik. Hogy az utóbbi határozott mulasztás, felesleges bizonyítgatni. Ezt tehát egyszerűen csak emlékezetbe hozva, e tekintetben is egy módszertani kérdésre óhajtom a figyelmet irányozni, t. i. az írásbeli dolgozatok kijavításának módjára. A kijavítás értéke nem csekélyebb, mint maga az egész dolgozaté. De hogy ez a becse el ne vesszen, szükség, hogy a javítást a tanuló maga hajtsa végre. Tehát minden belejavítás a tanító által — határozottan elvetendő. Ő csak kijelöli a hibákat, de a kijavítás a tanuló teendője, a ki e gyakorlatok útján legbiztosabban jut el főképp a helyesírási képességre. A hibák aláhúzás által és a márgón számjegyekkel megjelölésével, a gyermek vagy a dolgozat végén teszi meg a javítást a számok ismétlésével, vagy a márgóra írt számok után közvetlenül. Egyöntetűség és a leghelyesebb eljárás megállapítása végett a kérdés tanítói körü gyűlésen is megbeszélhető.

A kertészet, torna, egészség-tan (kapcsolatban a védhímlő-oltás ellenőrzésével) gyakorlása szintén olyan követelmény, melyben főképp állami és községi iskoláink elnézésre nem számíthatnak. S ha ezek egyikében vagy másikában némely felekezeti iskola által már túl van szárnyalva, ez éppen nem válik dicséretére. A külső rend. tisztaság, rendtartási naplók pontos vezetése, testi tisztaság, ügyesség ellenőrzése, bátor, hangos beszéd gyakorlása itt-ott szintén kívánni valót hagy fenn. Melyekben külön-külön és együttesen a kezdődő új tanév hozzon újabb előhaladást és sikereket a magyar népiskola jó hírnevének emelésére!

Kozma Ferencz.

A népiskolák értesítőiről.

I.

A népiskolák külső és belső fejlődése meghozta az idők folyamán a népiskolai értesítők kiadását is. Keletkezésük óta alig múlt el husz év, de azóta folyton szaporodik számuk, azonban általánosan elterjedettek még sem mondhatók. Legkivált a városi iskolák és a vidéki nagyobb állami iskolák értesítői jelennek meg a tanév bezárása, illetőleg a vizsgálatok megtartása idejére.

Eme népiskolai értesítők a magasabb tanintézetek régebbi keletű értesítői után keletkeztek, azok mintájára mint utánzatok. Ma már a népiskolánál felsőbb tanintézetek majdnem mindenike ad ki évenként értesítőt — a hasonrangú intézetek egymással mintegy vetélkedve — sokszor igen is bő tartalommal, gyakran fölösleges közleményekkel. Így a népiskolai értesítők is gyakran fölösleges adatokkal szolgálnak csak azért, hogy egy más értesítőnél többet adjanak s azt tartalmukkal felülmulják. És e verseny nem mindig észszerű.

Önként merül fel ama kérdés, van-e szükség a népiskolai értesítők kiadására? Mielőtt e kérdésre felelőnk megadnók, megjegyezzük, hogy tisztán azon értesítőket értjük, melyek tanév végén a vizsgálatokra szoktak megjeleníteni s inkább mint meghívók szerepelnek, és nem azon terjedelmesebb füzeteket, melyek hosszabb időközökben 25—50 év után jelennek meg s az iskola fejlődése történetét tárgyalják s így fontosabb, értékesebb tanügy-történeti adatokkal szolgálnak, a milyen pl. Budapest Krisztina-városi iskolája száz éves története.

A felvetett kérdésre azzal felelhetünk, hogy a népiskolának nincs okvetlen szüksége értesítőre. A mely iskola e czélra pénzzel rendelkezik, értesítőjét kiadhatja s nem tesz fölösleges munkát s kiadást. De viszont egy népiskolának sem válik szegényére, ha nincs nyomtatott értesítője. Amaz eljárást pedig, hogy értesítőre a növénydekektől pénzt szednek be, csak így jelenhetik meg az értesítő; elítéljük, mert hallottunk oly megintést is a gyermekkel szemben: ha nem hozod fel az értesítőre a pénzt, kihagyom a neved. Felsőbb tanintézetekről értesítők kiadása inkább jogosult, több tanügy-történeti adattal is szolgálhat s helyeslendő ama szokás, hogy a hasonrangú intézetek egymás közt értesítőket váltanak. De nem helyeselhető az, hogy gyakran az értesítők nem illő helyökre a könyvtárba, hanem a csomagoló és tüzgyújtó papirosok közé elegyülnek. A csereviszony a népiskolai értesítőknél csak kisebb térre szorítkozhatik, nem lehet a kicserélés országos, mert ez esetben több ezer cserepéldányra lenne szükség, mi már nagy kiadást vonna maga után, számbavéve azok postai szállítási díját is. De nem is szükséges a csereviszony ily terjedelmű létesítése. A népiskolai értesítő szorítkozhatik csak egy megye területére. Főleg az volna életbe léptetendő, hogy a megye területén levő tanító-testület, hol csak megjelenik, kívánjon be megyéje minden iskolájától könyvtára számára értesítőt, hogy így a tanügy-történeti adatokat megőrizhesse.

A népiskolai értesítő kiadását mindazon szükséges közlendők teszik jogosulttá, melyeket magában kell foglalnia.

A népiskola legkivált városokban, hol többféle jellegű — állami, községi, többféle felekezeti, magán. vagy a községnek, vagy a felekezeti hitközségnek több iskolája — van. értesítőjével életjelt ad magáról nyilvánosan s tájékoztat fentartója felől s megkülönbözteti magát más iskoláktól.

A nyomtatott értesítő az iskola növendékének mintegy bizonyítványul szolgál, hogy iskolába járt, s ennek melyik osztályába. Meg mint kedves emlékeztető is tesz szolgálatot a tanuló későbbi idejében, midőn a megőrzött értesítő egykori iskolai életére, volt tanuló- és osztálytársaira emlékezteti. És arra nevelni is kellene a tanulókat, hogy értesítőjüket tartsák meg, mint a mely minden iskolásra csak kedves emlék marad. Ebből önként következik, hogy közölje a tanuló névjegyzékét, a tanító személyzetet, s ha vannak, a vallástanítókat is, mint a kik az iskola munkásai.

Közölje a vizsgálatok idejét, rendjét és napját, hogy így a szülők biztos értesítést vegyenek e felől.

Mint meghívó szerepeljen a szülők, iskolaszéki tagok s érdeklődők előtt, mely okból a vizsgálat előtt kell megjeleníteni, s már előre figyelmezteti az érdeklődőt, hogy dolgait úgy rendezze, hogy a vizsgálatról el ne maradjon.

Közölje az iskolaszék, esetleg a felügyelő bizottság tagjait névszerint, melyből örömmel olvassa minden szülő, hogy az iskolára, hova gyermeke is jár, milyen tisztelt és becsült emberek társasága ügyel fel. Másfelől maga az iskolaszéki tag is, inkább az iskolához tartozónak érzi magát, ha nevét közölve látja az iskola értesítőjében. E névsor közlésének még azon jó hatása is lesz hogy a ki látogatást tenni egy hosszú év alatt elmulasztotta, hova iskolaszéki tagsága elvárta, bizonynyal önmagában szegyenlve olvassa nevét ott, hol ő mit sem tett s jövőre elhatározza, hogy az elvállalt tiszteletbeli kötelességének vagy eleget tesz, vagy kilép ama testületből sok dolga miatt.

Az értesítő foglalja magában az egyes osztályok tantárgyait, hogy a szülő s mások legalább ez úton vegyék tudomásul, hogy mikről tanultak s mikkel töltötték el egy évet a gyermekek.

Adjon tájékoztatást a következő tanév kezdetéről, az iskolába való felvétel idejéről, tandíj és esetleg könyvtár illetékről. Hirdesse a szegénységi bizonyítvány alapján az ingyenes felvételt, hogy a mód nélküli szülő is lássa, hogy gyermeke elől a nevelés nincs elzárva, csak az ő jóakaratára ne hiányozzék gyermekével szemben e tekintetben sem. Statisztikai kimutatása csak is a legközérdekűbb dolgokra hivatkozzék. Adja a tanulók létszámát, vallását, nemzetiségét, a kimaradottak vagy elhaltak számát, neveit.

Nem tartjuk fölöslegesnek egy-egy oly közérdekű s főleg a szülő és gyermekeiknek szóló rendeletnek a közlését, minő ez év folyamán is közzététetett a vasútnál előforduló veszélyek elkerülése végett, melyben a figyelem a gyermekek ama rossz tetteire van irányozva, melyeket a vasútnál szoktak elkövetni, a sínekre kövek rakása, útzárók felnyitása, a jelző táblák eltorgatása által.

A népiskolai értesítő csakis a legszükségesebb tudni valókra szorítkozzék. Értekezést csak az esetben közöljön, ha ez igen is közérdekű. Nem is igen van gyakorlatban az értekezések közlése a népiskolai értesítőknél. Közölje — mint már fennebb érintettük — a vizsgálat idejét és rendjét, a tanítói személyzetet, külön a hittanítókát, a hol vannak alkalmazva, az iskolaszék tagjait, a tanulók névsorát, a tantárgyakat, tudni valót a jövő évre az iskolába felvételt és tandíjt illetőleg. A statisztikai adatok közül a tanulók létszámát, vallását, nemzetiségét és évközben a kimaradtak vagy elhaltak számát.

És ezzel kijelöltük a népiskolai értesítő tartalmát. Feleslegesnek tartjuk a tanulók számát szülőik foglalkozása szerint is kijelölni, mert ez haszon nélkül emelné az értesítő terjedelmét. Különben is a ki e statisztikai kimutatás iránt akar felvilágosítást keresni, könnyen önmaga kitalálhatja ezt, ha számbaveszi, hogy az iskola pl. a város melyik részében van s ha meggondolja azt,

hogy ma már minden foglalkozású szüle igyekszik gyermekét iskolába adni. Felesleges a kiosztott jutalmak névszerinti közlése, mert ez gyakran a szülőknél szerez ellenséget az iskolának, ha a jutalom kiosztásban más véleményen vannak. Különben is a jutalmakat helyesebbnek tartjuk ifjusági könyvekre fordítani, mint azt egyeseknek adni, mint a mely kitüntetés nem népiskolába való. Az felsőbb intézetbe való, hol az ifju jövője már látható az ő jelleme, szorgalma, munkássága után. Felesleges az iskolai növendékek körében rendezett ünnepély műsorának a közlése. Az ily ünnepélyek csak a vizsgálat becséből és fontosságából vesznek el, mert erre rendesen igen nagy az előkészület s a vizsgálat után közvetlen tartatik meg. Az ünnepély tartását — ha már tartatik — vigyék hírül a tanulók.

Kihagyandó a tanulóknak egyes tantárgyakból nyert osztályzata. Jó, ha a népiskola minden tagja jó tanulónak érzi magát s több rossz, mint jó következményt vonhat maga után a tanulók ily szerű megkülönböztetése. De meg sokszor egyesek hátramaradásának oka nem a hanyagság, hanem más körülmény, a mi rendesen figyelmen kívül hagyatik az értesítőknél.

Elmaradhat a tanulók szülőhely, illetőleg lakóhely szerinti kimutatása. A népiskola legtöbbször mindig azok teszik, kiknek a szülői azon városban vagy faluban laknak, hol az iskola van. Más helységről igen kevés.

Különös az olyszerű kimutatás, hol a ref., rom. kath., unit. stb. vallás megjelölése mellett azt is kitüntetik, hogy egyik-másik hitfelekezethől hány nyert jeles, jó stb. osztályzatot.

Bátran kimaradhat a népiskola értesítőjéből a tanulók kor szerinti statisztikája is, mert ugy sem számítható mindaz elő, mire a tanfelügyelőség kérdésére az iskolának felelnie kell.

Csak a felsorolt kellékek bírnak ugy a tanítással foglalkozók, mint a közönség előtt kiválóbb fontossággal.

Vásárhelyi Gyula.

T Á R C Z A.

Képek az iskolai nevelés köréből. *)

A nevelés elvei közül egyik kiválóan követésre méltó az, hogy vezessük a gyermeket önismeretre. s ha a tanításban adhatunk, adjunk a nevelésben is alapot, hogy önmagát fejlessze tovább. E téren sokan azon elvnek is hódolnak, hogy: tegyük magunkat érintkezésbe a szülőkkel; család és iskola, az az szülő és tanító járjanak karöltve a nevelés útjain. Igen, ha mindig csak jót mondhatnánk a gyermekről a szülőknek, de azok hibáinak őszinte megbeszélésére bizalmasabb, s így hűzamosabb ismeretség szükséges. De egy helyen az alantós gondolkodás és beszéd, más helyen a leereszkedő modor és hang feszélyező, úgy, hogy az ilyen látogatások, s azok viszonzása, eltekintve a kivételektől, sokszor nyomasztó, s mind nagyobb önelszánást igényel. Annál inkább, mert néhol a szülők és tanító közötti nézetek oly eltérők, hogy hű maradjanak a hasonlathoz, útjaik annyira elválnak, s közöttük oly mélység keletkezik, hogy nem csak karöltve nem, de még kézen fogva sem haladhatnak.

Legtöbbször a szeretet elfogultá teszi a szülőt gyer-

meke iránt, s még talán ez a körülmény jobb valainivel, mint az, midőn a szülő gyermeke föltárt hibái által hiúságát, tekintélyét érzi bántva, s kegyetlenségbe megy át a büntetéssel.

Előbb utóbb a tanítónak tapasztalnia kell, hogy a gyermek lelkében hátrányos zökkenés áll be, midőn ő maga felé, a szülők pedig maguk felé húzzák, vagy hasztalan küzdve ellene, gyermeket, s tanítót szülők vezetnek.

Eppen ezért ébreszszük föl a gyermek lelkében az önnevelés iránti hajlamot. Tudjon a dolgokra, s önmagára nézve ő ítéletet hozni, s így hibáit, legalább idővel, ne csak ráutalás után ismerje föl. Erre nézve gyűjtöttem össze a czím szerint néhány képet. helyesebben csak tükör darabkák azok, s nagyon csalódnék a ki tán kidomborodó életképeket várna megfelelő keretben. Elősorolásukra bátorságot abból merítettem, hogy gyermekek vezetésével foglalkozók előtt érdeklél bir, hogy úgy szóljak az itt ott való megcsillanása is ama nagy folyónak, melyet nevelésnek hívunk.

Egy tanítványom szülőivel, nem ugyan közeli, de régi ismerős voltam. E tanítványom a tanév első hónapjában a tudósító könyvecske visszahozása alkalmával elem állt, s meglehetősen kihívó hangon szölt, hogy atyja

*) Felolvasás a kolozs megyei tanítótestület kolozsvári körének május 16-án tartott gyűlésén.

a tudósító könyvet összetépte, s izeni hogy: „írja meg a kisasszony, mi dolog az, hogy én, a ki eddig mindig kitűnő osztályzatot kaptam a tanulásból, s példást a magaviseletből a másik iskolában, most, és éppen a kisasszonytól jelest és dicséretet érdemeltem.“ Ez az eljárás a mily váratlan, oly meglepő volt, s bár meglehetősen kihozott sodromból, törekedtem lehetőleg nyugodtan elmondani tanítványomnak: Ha atyád hozzá volt szokva, hogy mindig jó osztályzatot vigyél haza, nem csoda, ha indulatba jött, bár kissé meglep, hogy így el hagyta magát ragadtatni De mit szóljak a te eljárásodhoz? Mert vajjon példás magaviseletű az olyan gyermek, a kit többször meg kellett szólítanom, hogy ne nevéssen föl gúnyosan társnői hibás feleletén, s ne hívja föl erre még szomszédját is. Avagy dicséretre méltó dolog-e, ha egy gyermek nem akar a sorban egy oly tanuló-társal menni, a ki, bár tisztességesen van öltözve, de nem divatosan, mert körülményei nem engedik. Meg kell adnom azt, hogy kitűnően tanulsz a szót, de az értelmet nem tudod kivonni mindig. Bizonyval emlékszel még réá, hogy egy számtani feladvánnyal mindenki tisztában volt, míg neked külön, s meglehetősen hosszasan kellett magyaráznom. Nos te önmagad iránti elvakultságodban elfeledted ezeket átgondolni, s óhajtod, hogy hibáidat, s gyengeségeidet írásba adjam, a helyett, hogy atyádat a dolgok miben létéről fölvilágosítsd, s jövőre javulást ígérve megnyugtassd Most elmehetsz, s gondolkozzál eljárásod fölött.

Hazamenetkor magamhoz hívtam s mondtam: atyádnak add át üdvözetem, s mondd meg, ha bővebb tudósítást óhajtsz a kapott osztályzatok felől, szívesen látom föl az iskolába tanórák után, hogy előszóval fölvilágosítsam, de írni nem fogok.

Más nap a kis leány új tudósító könyvvel állott elő. atyja izente, hogy tegnap megelőzőleg már a hivatalban fölbozsantották, kér tehát, hogy eljárásáért ne nehezeltsek.

Az a gondolatom támadt: íme a gyermek megnevelte atyját, remélhetem tehát, hogy ő maga is át fog alakulni. Reményemben nem csalatkoztam.

Egyszer egy nyílt tekintetű, valódi gyermek arcú tanítványomat azon kaptam, hogy társai holmiát elcseni. Hosszas faggatásra nem is volt szükség, mert csakhamar tettét nyíltan, de éppen nem megbánás között bevallotta, a tárgyakat visszahozta, sőt a nélkül, hogy föl hívtam volna rá, bocsánat-kéréssel adta a tulajdonosoknak vissza. De dacára e látszólag jó megoldásnak, az én tanítványom pár hétre újra elsajátított dolgokat. Már érintkezésbe akartam tenni magam a szülőkkel, de előbb az alsóbb osztályt vezető tanítónő társamat megkérdeztem, ha voltak-e gyermekkel szemben ily nemű tapasztalatai. Ő igent mondott, s mint elbeszélte, sajnálatára közölte a szülőkkel, kik tisztességes állásuak. Az apát azonban annyira dühbe hozta gyermeke e hibájának megtudása, miszerint úgy elverte, hogy a gyermek pár napig feküdt. Természetesen egy világért sem gondoltam többé arra, hogy a szülőket beavassam, sőt minden lehetőséget kigondoltam kikerülendő, hogy a gyermek hibája öregbüljön az által pl., hogy a büntetés nyomán otthon hazudni legyen kénytelen. Mert, ha bezárom, természetesen ott maradva vele, okát kell otthon adnia elkésésének. Megverni? Lehet, hogy az a pár vonalzó ütés kezére ott az osztály előtt, talán valamivel többet ért volna, mint a már említett brutális eljárás. Azonban az, hogy a gyermek minden föl hívás nélkül árulta el magát bocsánat-kérésével társainak, s azután még sem szűnt meg elszedegetni azok holmiát, kopott szemérem érzetre vallott.

Nem maradt tehát más fenn, mint hogy néhány

napon át egy egy negyed órára a tanteremben maradtam vele.

Egyszer kérdeztem tőle, ha nem sugja-e lelkében valami, mikor egy tárgyat elvesz, hogy ő most lopott, hogy a neve tolvaj? s így semmiben sem különbözik azoktól az emberektől, a kiket a város-szolgák kísérik be, mert lehet, hogy azok némelyike is csak egy tojást, vagy egy csuprot lopott, s íme, milyen megszégyenítés érte őket, végig az utcán mindenki tudja, hogy bűnösök.

Máskor elmondtam: mint fáj nekem, hogy nem szerethetem úgy, mint többi tanítványomat, mert mikor rá nézek, mindig eszembe jut, hogy ez egy tolvaj gyermek, a kit csak azért nem tiltok ki az iskolából, mert szégyenlem, hogy ilyen tanítványom van. s vajha már ő is belátná, hogy milyen büntetést szoktatott magára. stb. stb.

Szóval arra törekedtem, hogy beszédem csak néhány perczig tartson, s ne vállaljak füle mellett elsurranó, száraz prédikálással. Párszor elpirult, ezt az önérzet támadásul tekintettem; könnyezett, s ez záloga volt némileg a megbánásnak. Ez az év első hónapjaiban történt, s aztán több eset erre nézve nem merült föl, holott az alkalom meg nem szűnt létezni, mert a távol lakás miatt I. osztályos nővérét bevárandó, sokszor magára maradt vissza a tanteremben. Hogy aztán intésem kihatott-e, illetőleg ki fog-e hatni egész életére, azt csak óhajthatom, s a tapasztaltak után remélhetem, de nem tudom.

Különös, hogy éppen egy igen helyes, szerény magaviseletű tanítványom, kit társa czélogtatásokkal fölingevelt, fakadt ki ily formán: „ne ágálj, hiszen a te apád csak mesterember.“ A mint elém került az ügy, elmondtam természetesen, hogy minden ember egyforma, az állás nem határozza, s egy igazán szerető gyermek világot sem cserélné el atyját semmi-fele nagy uralal.

Az én kis tanítványom nagyon sirt, azt hittem részben azért, hogy ez volt az első megrovás, melyet kapott részben, hogy szavaimat nagyon is szívére vette. Annál inkább meglepett kérése, hogy ne haragudjam, s hagyjam meg e hóra is tudósító könyvében a példás osztályzatot. Pedig igazság szeretetéről nem egyszer győződtem meg. Így egy télen sokszori figyelmeztetés után is a legtöbb gyermek öltöny nélkül szaladt le az udvarra játszani, holott járvány uralkodott. Büntetésül aztán nem volt szabad a járületet az udvaron tölteniök, hanem egy nagy előszobában. Egy kis csoport nem látott engem, s nem tudta, hogy hallom kifakadásukat; miszerint ők mindig öltönnyel mentek le, s még is szenvedniök kell. A szobában levő tanuló, kinek szintén nem volt tudomása arról, hogy hallom szavait, így nyilatkozott: „Ha éppen ezért nem is, de azért megérdemeljük a büntetést, hogy a hóban járni nem szabad, s mi még is bele futunk, s bele is lökjük egymást. Aztán az a jó is van ebben, hogy ezután mi is ügyelünk arra, hogy vett-e mindenki öltönyt.“

Máskor meg, közvetlen a tanóra előtt nagy zaj hallzott ki tanteremből, de valószínűleg egy néhány észrevéve közeledésem, gyorsan rendbe szedte magát, csak egy csoport maradt a padok előtt, nagy hanggal trécselve tovább. Haragosan dorgáltam meg ezeket, mert nem az én órám következett, s így magam is resteltem e zajjal. E tanuló fölállott, mondván: „Kérem szépen, mintnyájan lármáztunk.“

Ezek folytán bámultam, hogy ő most csak az érdemjegy adásáért aggódik.

Az én bocsánatomat nem kell kérned, szoltam, hiszen nem engem bántottál meg. Társnődet kérd, mert minden gyermeknek az fáj legjobban, ha szülőit bántják, vagy lenézik. Te ezt tetted, s engem szomorít az, hogy

te példás osztályzatodért aggódol csupán, s az hidegen hagy, hogy valakinek fájdalmat okoztal.

„Azért aggodom érte — felelt, — mert mamám sokszor figyelmeztetett, meg ne szomorítsam azzal valamikor, hogy példás osztályzatomat elveszítsem.“

Nem nyerhetett ekkor oly megoldást az ügy, a melyet óhajtottam, mert a sértett fél fölállt, hogy ő már nem haragszik, s maradjon meg a példás. Eljárásáért megdicsértem őt.

Pár hét telt el, a régi barátság helyre állt, de hogy a leányka lelkében ez az eset nyomot hagyott, mutatta az, hogy a tudósító könyv példása arczába kergette a vért, szomoruan hagyta el a tantermet, majd visszatért, mert úgy látszik, szülőinek nem tudta addig könyvét megmutatni, míg nekem nem fogadkozott, hogy ő azt, hogy más szülőit bántsa, többé soha sem teszi.

(Vége következik)

Schwarczel Ádél.

L A P S Z E M L E.

A „Revue paedagogique“ rendkívül érdekes közleményt hoz Ernest Cadettól, a ki Lucien Cazal toulousi-községi iskolai igazgatónak egy értekezését ismerteti a falusi elemi iskolák növénykertjéről.

Ez ismertetés írója az értekezés főbb és szebb helyeit szóról-szóra idézi s valóban ékesebben és meggyőzőbben beszélnek azok minden commentárnál.

Jobbat mi sem tehetünk, mintha azokat, ha nem is szószerint, de legalább szabadon lefordítva adjuk magyar olvasóink elé. Cazal elbeszélendő növénykertje körül tett kísérleteit így kezdi:

„Vettem részben az iskola udvarából, részben a saját kertemből egy 150 m²-nyi területet s az utakat kijelölve, a beültetendő részt felosztottam úgy, hogy minden növény-család képviselve lehessen s így kaptam 428 helyet, a mi megengedte, hogy a fontosabb családokat több faj által is képviseltessem.

A kert berendezése kevés nehézséggel és költséggel jár, mert a gyermekek már természetüknél fogva fáradhatlan kutatók, csak fejleszteni kell bennök e szenvedélyt és örömmel tevékeny részt vesznek az elültetendő növényeknek vagy azok magvainak beszerzésében.

A növényeket jelző táblácskának pedig legalkalmasabbnak találtam egy fehérre lakkozott fenyőfa lemezt egy körülbelül 60 cm. hosszú vas pálczára illesztve s így egyuttal a tartósság, de mi fő, az olcsóság követelményeinek is sikerült megfelelnem.“

Cazal ismételten hangsúlyozza azokat az előnyöket, a melyeket az iskolai botanikus kertek általános rendszeresítése eredményezne.

Először is egy ilyen kert alkalmat nyújtana a növendékeknek magukat különféle kézimunkákban gyakorolni; továbbá sokszoros tapasztalatokat szerezhethének maguknak a föld minőségének és különböző javítási módjainak tanulmányozásával. Megtanulhatnak továbbá a különféle takarmánynövények termesztését.

„Tudvalevő — ugymond szerző — hogy a különböző növények tenyészése más- és más feltételeket kíván a föld összetétele, nedvesség, meleg, világosság és egyéb tényezők tekintetében. A jó takarmánytermesztés problémája szintén komplikált; az iskolai tapasztalatok azonban megbecsülhetlen szolgálatot tehetnének ezen kérdés tanulmányozásában, a melynek minél teljesebb megoldása kiválóan fontos, sőt életbevágó érdek. különösen napjaink-

ban, a midőn általános lévén a gabnatermelés krízise Európában, földművelőink inkább mint valaha, állattenyésztésre vannak utalva.“

E növénykerti gyakorlatok egyszersmind bő alkalmat nyújtanak annak a kipuhatólására, hogy vajjon mi- nek a természetére legalkalmasabb valamely vidék talaja s mekkora befolyással volna a lakosok vagyonosodására e kérdés megoldása.

Cazal egy igen eklátáns példát idéz.

„Alig néhány éve — ugymond — Montjoire községe a legkevésbé termékeny vidékek közé számított. A föld csaknem meredek lejtőivel semmi reményt sem látszott nyújtani a lakosságnak, sanyarú helyzetükön javíthatni.

Szerencsére azonban egy Grandmaison nevű új tanító jött a községbe, a kit gondolkodóba ejtett a lakosság nyomora s elhatározta a bajon segíteni. Sokszoros kísérleteivel rájött arra, hogy, a miről a lakók még csak nem is álmodtak, Montjoire terméketlennek hitt hegyes vidéken kitűnően sikerülne a barack termesztés.

S ma a község, hála tanítója fáradhatlan kutató szellemének, vagyonos és a kitűnő emberbarát, mint azon vidék jóltevője a becsületrenddel lett kitüntetve.“

De nemcsak anyagi érdekek vezetik Cazalt eszméje valósításában és terjesztésében, hanem egyszersmind az az intellektuális előny, a melyet a növénykert az iskolának magának nyújtana.

Mennyire fontos a gyermekben fejleszteni az észlelő képességet, a mely oly szorosan összefügg az összes emberi tehetségekkel.

„Észlelni, észlelni s mindig észlelni, ez — mond Cazal — az emberi tökéletesedés valódi tudománya.“

Igaz ugyan, hogy az observálás mezeje az iskolai növénykertben nagyon korlátozt és csakhamar ki van merítve, de nem megbecsülhellen előny-e az, hogy a gyermek, kis téren ugyan, de sajátjává tette a kutatást s a kutatás szenvedélye a gyermekben egyszer fölébredve, lehetetlen, hogy ne kísérje őt tovább tanulmányában; lehetetlen, hogy később, felnőtt korában, hasznára ne legyen az élet minden körülményei között, lehetetlen, hogy ne tegye előrelátóbbá, gondosabbá, vállalataiban komolyabbá, számításaiban óvatosabbá, a szerencsétlenségben megnyugvóvá, s a szerencsében trózkodóbbá.

Cazal a jól vezetett növénykerti gyakorlattól még erkölcsi és társadalmi szempontból is kiváló előnyöket remél s e reményét következő szép szavakban fejezi ki:

„A gyermek ez iskolában a természet szépsége és gazdagsága által először meg lesz lepetve, azután át lesz hatva s végül indítatva is lesz figyelmesen megvizsgálni a növényeket s ezeknek annyira finom alkatrészeit, oly bámulatosan egyszerű és csodálatosan összetett szövetű szerveit és gazdag, változatos termékeit.“

A mezők kicsiny, szerény virágja nem fogja őt többé abban a sajnálatraméltó közönyösségben hagyni, a melyet mutat néha az ember az iránt, a mit nem ismer; nem fog maga körül tekinteni bámulat és megindulás nélkül s a nélkül, hogy ne csodálja a teremtés összhangzó és nagyszerű összességét. S ha már gyermekkorában megtanulja a földet termővé tenni s később felnőtt korában sikerülni fog neki buzgón folytatott gyakorlat által ezt vagy azt a növényt idomítani s nemesíteni, nem fogja-e bizonyos mértékben érezni, hogy részt vett a természet nagyszerű munkájában?

Érezni fogja azt is, hogy közeledett azon legfensőbb lényhez, a ki a világot teremtette s a kinek temploma az égboltozatja, a melynek örök lámpái a csillagok s ez a tudat az embert jobbá teszi.“

„S ha a növendék már egyszer ily eszméktől át van hatva, egy nagy társadalmi problema már csaknem meg lesz oldva. Ugyanis a városok légköre nagyon is korlátoznak fog tetszeni annak, a kinek eleme a szabad levegő; az a munka, a melyet a városok nagy embertömege végez, legyen az különben bármily bámulatos, nagyon is kicsinynek fog látszani, a teremtésnek mindennapi munkájához képest, a mely a természet szabad ölen végbe megy.“

„A vidéki szerény munkás nem fogja többé iryvelni városi társainak helyzetét és bérét, mert ismerni fogja a gazdagság forrását és kevésbé lesz kísértésnek kitéve, hogy a városba menjen s ott növelje az elzüllötteknek amugy is felette nagy számát.“

De Cazal nem csinál magának illusiókat, mert meg van győződve, hogy az iskola nem lesz minden növendékre ily jótékony hatással s nem is tulajdonit eszméjének oly varázserőt, a mely képes volna a jövő nemzedékre aranykort deríteni.

Néhányat azonban legalább sikerülni fog ez eszmének megmenteni.

Bournáz János.

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanítótestület központi választmánya f. év május 5-én,*) Benedek Samu elnöklete alatt gyűlést tartott.

A tárgyak között egyik fontosabb vala a kir. tanfelügyelő értesítése, melyben tudatja, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter tanítótestületünknek jóváhagyás végett felterjesztett új alapszabály-tervezetét visszaküldötte azon megjegyzéssel, hogy módosítsuk némely pontjait s ugy terjeszszük fel ismét megerősítésre.

Az egyik módosítani való az, hogy az egyesület céljai közé a keblí segély-alap s az országos Eötvös-alap gyarapítása mellé a magyar tanítók árvalház-alapja is felveendő.

Továbbá a „felsőbb népiskola“ kifejezés helyett használjuk a „felső népiskola“ elnevezést.

Egy másik kívánsága a rendeletnek, hogy vegyük fel az alapszabály-tervezetbe a belügyminiszter 1875. május 2-án 1508. elnöki sz. a. kelt szabályrendelete mellékletének II. pontját szószserinti szövegezésben.

Végül rendeli a miniszter, hogy fejezzük ki, miszerint a tanítótestület feloszlása esetén a vagyon hováfordítása tárgyában hozandó közgyűlési határozat foganatosítás előtt a közoktatási miniszterhez felterjesztendő.

Mint hogy az alapszabálytervezet a közgyűlés állapította meg, a választmány nem érezte magát jogosultnak azon módosítani s ennelfogva elhatározta, hogy azt az őszi közgyűlés elé terjeszti a szükséges változtatás eszközlése végett.

A nevelésügyi s könyvbíráló bizottságok jelentései után következtek a pénztárnokok jelentései.

Ezek közül Dézsi László panaszosan említi fel, hogy a vidéki tagok között sokan vannak, kik többszöri felszólításra sem fizették még be a tagsági díját, névszerint fel is említi egynehányat, kik még régebb időről is hátrálékban vannak tartozásaikkal; továbbá az Eötvös-alap 29 tagja között is van 4, a ki nem adta be 1887-re 1 frt illetményét.

A választmány a hátrálékosokat ismételtén felszólítani határozta.

A jelentésnek a tagsági díjakra vonatkozó részét illetőleg nem hagyhatjuk megemlítés nélkül, hogy mind inkább inkább látszik, hogy mennyire szükséges volna, hogy mondja

*) E közlemény azért maradt mostanra, mert a sorrendben elsőbbséget kívántunk adni a vidéki köri tudósításoknak. Ez most sem késett.

Szerk.

ki a közgyűlés határozatilag, hogy minden tag köteles évi tagsági díját az őszi közgyűlés alkalmával előre kifizetni. Ez által sok tanácskozási és kezelési időt, valamint jelentékeny irodai költséget megkímélünk.

Ezenkívül elkerülünk azokat az apró kellemetlenségeket s kisebb-nagyobb fokú keserőségeket, melyek a pénztárnok és választmány azon kötelessége teljesítéséből származnak, hogy a hátrálékosokat újból meg újból zaklatni kénytelen. Aztán ebből még az az erkölcsi nyereség is származnék, hogy a tanítói kar még abban is jó példával járna mások előtt, hogy pontosan kifizetné a mivel tartozik. Kicsinység, s mégis többet tesz a tanítói tekintély javára, mint az annak igényletére s lehető kieszközlésére fordított bármily ékes szavak. Egyébiránt ez csak rendbe jó valahogy. Bizunk az őszi közgyűlés belátásában.

Másképen van a dolog az Eötvös-alappal. A tanítótestület 124 tagja közül — jelenti a pénztárnok — csak 29-en állottak be tagnak. Ezt nem tudjuk egyébként megmagyarázni, mint ugy, hogy fel kell tennünk, hogy a tanító testület tagjai nem vették eléggé figyelembe ezen jótékony intézmény célját.

Ezen alap tagjai közül egyetlen egy tanítónk sem kelleme kimaradnia nemcsak azért, mert egyik sem tudja, vajjon nem szorul-e az alap anyagi támogatására maga vagy valamilyik rokona, jó barátja, hanem egyéb még fontosabb okból. Az Eötvös-alap két eszmét fejez ki. Az egyik az, mely szerint összetartó kapcsolatot kíván szolgálni az ország 24,000 tanítója között, hogy érezze az összetartozásukat, hogy tudják, miszerint együtt egy oly szövetkezetet alkotnak, melynek minden tagja számíthat az élet nehéz viszonyai között a másikkal támogatására. A másik eszme biztosítása azon tiszteletnek, melylyel minden tanítónak el kell telve lennie az Eötvös emleke iránt s azon eszmék iránt, melyeknek ő élt.

Vajha a Dézsi László következő jelentése arról tenne tanuságot, hogy az Eötvös-alap intézményében rejlő gondolatot nemcsak megérteni, de megvalósítani is tudják a kolozsmegyei tanítótestület tagjai.

I R O D A L O M.

Megjelent: a trsztenai kir. kath. gymnasium XIX. évi értesítője az 1887/8. tanévről. Közli *Dortsák Gyula*, helyettes igazgató, lapunk belmunkatársa. Elöl áll egy 63 lapra terjedő figyelemre méltó értekezés Dortsák Gyulától, ily címen: „A házi és iskolai nevelés fontosabb teendőiről.“ Szerző a bevezetésben elmondja, hogy a nevelésnek van általános és különleges célja. Általános célul legtöbb pädagogus a vallásosság, erkölcsiséget, az emberszeretetet, az önállóságot, s az önboldogítást fogadta el, különleges célok Spencer Herbert szerint: az önfentartás és az életre szükséges dolgok megszerzése, a különféle társadalmi állásokra való törekvés, anyagi és szellemi gondoskodás az utódokról, esetleg a kényelemre szükséges dolgok megszerzése. Mind az általános, mind a különleges nevelési célok csak úgy érhetők el, ha czél szerű működésbe lépnek a nevelés tényezői, s ha a czél kivitelére szolgáló eszközöket jól megválasztjuk s helyesen alkalmazzuk.

A nevelés tényezői: a természet (a növendék egyénisége), a szülői ház (a család) és környezet, az iskola, a különféle életviszonyok meg a külvilág. Mind a négy csoport nevelési tényező érvényesíti erejét a nevelés folytán, de mégis legtöbb szerep jut a nevelésben a szülői háznak és az iskolának.

E gondolatok előre bocsátása után szerző rátér tárgyra, s értekezését három részre osztva szól először a házi nevelésről, másodsor az iskolai nevelésről, har-

madszor arról, hogy az iskolának és a szülői háznak egymást kölcsönösen támogatniok kell. A házi nevelésben két erát különböztethetünk meg. Az egyik az, mikor a gyermek csupán a házi nevelésre van utalva, mert még nem jár iskolába; a másik időszak az, mikor a gyermek már iskolában tanul. Az elsőbb időszakban végzi a házi nevelés a gyermek nevelésében a legfőbb feladatokat. Ekkor rakódnak le a családban mindazon alapok, melyeken a növendék testi és lelki épsége felépül. Itt aztán elésorolja szerző, hogy mikre kell ránevelni s miklől kell megóvni otthon a fejlődő gyermeket azon legelső pillanattól fogva, melyben reá hatni lehet. Megmondja, mi teendője van az anyának a gyermek érdekében átalán. Tudjuk, hogy meglehetősen ismeretesek, a miket mondani fogunk; de ezeknek tudását annyira is szükségesnek tartjuk, miszerint hiszszük, hogy nem végzünk felesleges munkát, ha a szövegből egy keveset szószertint idézünk. „Mikor az anya magzatját szíve alatt hordozza, nagyon vigyázzon magára. Öltözete kényelmes legyen, s a testnek kellő meleget adjon. Vállfűzőket ne használjon mert ezek a mellkas szabad kifejlődését gátolják, s a rendes lélekzést megakadályozzák. Jól tápláló, de könnyen emészthető eledelkkel éljen. A túlkövér sültektől s a nagyon zsiros vagy erősen fűszerezett eledelektől óvakodjék. Gyakorta fürödjék. Napjában a szabadban mérsékelt mozgást tegyen. Fárastóbb sétatétől és minden más nagyobb testi megerőltetéstől, terhek emelésétől, ugrástól, rögös utakon való kocsiszás, lépcsőkön való gyors fel- és lefutkározástól, tánczolásból és sok hajlongástól gondosan óvakodjék. Az anya ilyenkor az öröm és bánat iránt nagyon érzékeny. Mivel pedig a heves felindulások még rendes körülmények között is károsan hatnak a szervezetre, azért heves kedély izgalmaktól az anya gondosan óvakodjék, mert ha azok huzamosabb ideig tartanának, anyára és magzatára egyaránt káros hatásuk lehetnének.“ Ilyen gyakorlati utasításokat ad szerző a továbbiakban is a szülőknak úgy a testi mint a lelki nevelés tekintetében. Felsorolja a szokottabb hibákat, melyektől meg kell óvni a gyermekeket. Ilyenek: a kíváncsiság, feleselés, kapzsiság, vakmerőség, hazugság, alatomosság, pajkosság, hiuság és szeszélyesség, kapkodás, irigység, féltékenység, veszekedő természet, türelmetlenség, csacsakáság, közönyösség, árulkodás, hanyagság, rendetlenség, piszkosság, akaratoság, durczásság, restség stb. A házi nevelés másik szakáról, midőn tudniillik a gyermek iskolába jár, rövidebben szól szerzőnk. A szülői nevelés ekkor már inkább ellenőrző és segítő mint vezető szerepet viszen. Az értekezés második részében az iskolai nevelést fejtegeti a szerző. E cím alatt három alpontot találunk, u. m. a) a tanítás, b) a fegyelmzés, c) az osztályfőnök teendői. E pontokat rendre tárgyalja a szerző. Védelmére kel az iskolának azon panasz ellen, mintha csak tanítana, s nem teljesíné egyszerűs mind nevelői feladatát. Hiszen minden tantárgy tanítása közben lehet hatni az értelemre, érzelemre s akaratra. Ezt teszik is a tanárok s tanítók mindenik tárgyánál. Példákat hoz fel, hogy miképen lehet hatni a lélek fejlesztésére az olvasmányok tárgyalásával, a történelemmel, az irodalom-történettel stb. Folytatólagosan gyakorlati utasításokat ad a feleltetésre, az írásbeli dolgozatok kezelésére az ismétlésre. A fegyelmzésnél szükséges, hogy a tanulók egyediségét ismerjük. Erre nézve ajánlja, hogy tegyünk tervszerű próbatételeket. Tanítás közben is lehet tanulmányozni a gyermekeket, de legalkalmasabb idő erre az, mikor a gyermekek szabadon játszanak. Ilyenkor fel kell keresni a növendékeket, s meg kell figyelni lelki tulajdonait.

A fegyelmzésben fokozatot tartunk. Ilyen fokozatok: a figyelmeztetés, intés, dorgálás magánosan s négy szem közt, szidás az osztály előtt nyilvánosan, kiállítás a padból. „A ki órákban lármázik, ennek előbb egy, azután több tanóra alatt a padban nem szabad ülnie. A ki még így is

rendetlenkedik, órák előtt, vagy a tanítás alatt, annak meg nem engedjük, hogy a többivel az intézet udvarára menjen és szórakozzék. E tilalom kezdetben egy-két napra szóljon. Később egész hétre is meghosszabítható. A hanyag fegyelmetlen tanuló nem részesítjük a közös játékokban. Nyári időszakban fürdőt, télen korszolyánzia csak előzetes és egy alkalomra adott engedély alapján mehet. Mindkét üdülés élvezete egy, esetleg több hétre is eltiltható.“ Az osztályfőnök teendőit következőképen sorolja elő a szerző: „1. A tanulók erkölcsi és tanulmányi állapotának megfigyelése, nyilvántartása és a fegyelmzés. 2. A növendékek testi épségének megóvására vonatkozó főbb szabályok megértetése. 3. A tanulók rendes és tiszta megjelenésének ellenőrzése. 4. A tanulók szállásainak ellenőrzése és a szülőknél teendő látogatások. 5. Felügyelet a tanulók által való pontos megtartására vonatkozó felügyelet.“

Mindezeket aztán rendre bővebben elmagyarázza.

Az értekezés harmadik és utolsó főrészében azt fejti ki a szerző, hogy milyen szükséges, hogy az iskola és szülői ház támogassák egymást a gyermek nevelésében. Elsősorolja erre nézve úgy a szülőknél, mint a tanároknál, illetőleg tanítóknál kötelességeit s figyelmeztet a káros következményekre, melyek az ilyen kötelességek elmulasztásából származnak. Csak töredékesen mutathattuk be hely szűke miatt ezen értekezést. Ajánljuk kartársainknak, hogy a mennyiben hozzá férhetnek, olvassák el az eredeti szöveget.

Ugyancsak a trsztenai gymn. értesítőjében van egy más értekezés is dr. Kovalik Jánostól ily cím alatt: „Az 1883. XXX. tcz. 10. §-a és gymnasiumunk specialis érdekei.“ Ezen értekezés már inkább a gymnasiumokra vonatkozik. Mindemellett ebben is van olyan, a mi minket érdekel. Arról van szó, hogy szükséges a gymnasiumok mellé az előkészítő osztály, mert a törvény értelmében az elemi iskola IV-ik osztályából felvett tanulók nem bírnak elég előképzettséggel. Szerzőnk szerint ennek okát nem a tanítóknál kell keresnünk, hanem abban a szerencsétlen helyzetben, hogy legtöbb elemi iskola nem bir külön tanítóval mindenik osztályban. A törvényhozás valószínűleg abból indult ki, hogy az elemi iskolák úgy lesznek felszerelve, a hogyan felszerelve kellene lenniök.

Ha mindenik osztálynak külön tanítója lenne, akkor meg lehetne kívánni az elemi tanítótól, hogy a gyermeknek négy év alatt elegendő alapot adjon. De a mostani körülmények között ezt kívánni nem lehet.

Szerzőnk szerint ezen segíteni kell aképen, hogy rendelje el a miniszter, hogy vizsgálat nélkül a gymnasiumba csak olyan elemi iskola IV-ik osztályából vegyék fel a tanulókat, a melyben mind a négy osztályt külön tanító tanítja.

Jelen körülmények között szükségesnek tartja a szerző, hogy a gymnasiumok lássák el magokat előkészítő osztályllyal, mint a trsztenai gymnasium tette.

Az ilyen előkészítő osztályba fel lehet venni az olyan tanulókat, a ki a harmadik osztályt elvégezte, vagy pedig mint négy osztályt végzett a felvételi vizsgálaton megbukott.

Beküldetett: A Zseborvos. Megbízható tanácsadó öngyógykezelésnél, több mint 100 betegségben. A természetes gyógymód alapelvei szerint írta Giebel Károly természetbúvár, a természetgyógytan magántanára, gyakorló orvos Meránban. Az eredeti német kiadás után fordította és jegyzetekkel ellátta Szászvárosi V. Jenő. Budapest, 1888. Robicsek Zsigmond kiadása. Ára 40 kr.

A szív. Egy tanuló napló-jegyzetei. Irta Edmondo de Amicis. Olaszból fordította dr. Radó Antal. Kiadja Dolinay Gyula. Budapest. Pallas részvénytársaság nyomdája. 1888.

V E G Y E S E K

Olvasóinkhoz. Többek kívánságára lapunk megjelenése idejét a hónap elsejére és tízenötödikére tettük át. Minden tekintetben igyekszünk eleget tenni a felénk irányzott igényeknek. Ezzel szemben azonban mi is tisztelettel kérjük azon előfizetőinket, kik még tartoznak, hogy tartozásaikat Nagy Kálmán pénztárnokhoz (Feleki-út 1. sz. a.) mennél előbb küldjék be. Ha az előfizetések pontosan lefolyának, lapunk abba a kedvező helyzetbe jőne, hogy mindig másfél éves alakban jelenhetnék meg.

— **Trefort Ágoston**, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter temetése aug. 24-én d. u. 5 óraker történt a tudományos akadémia oszlopcsarnokából. Koporsójára több mint 212 koszorút helyeztek el. Temetésén az ország méltóságai, s a magyar közélet kitünőségei voltak jelen. A király ő Felisége, ki részvétét a gyászoló család előtt br. Fejérváry G. honvédelmi miniszter által fejeztette ki, József főherczeggel képviseltette magát, ki Gräf Ede lovag, adlatus, és Nyári báró altábornagy, főudvarmester kíséretében jelent meg. A miniszterek közül ott voltak: Fejérváry Géza br., Baross Gábor, Széchenyi Pál gr., Fabinyi Teofil, Bedekovics Kálmán. Ott voltak továbbá: Khuen Héderváry Károly gróf, horvát bán, Pejacevics gróf hadtestparancsnok, az államtitkárok, püspökök, a megyék, városok és intézetek küldöttségei. A temetési szertartást Schlauch Lőrincz nagyváradai püspök végezte fényes segédlettel. A beszentelés után az akadémia nevében Fraknói Vilmos apát-kanonok mondott bucsubeszédet, mely után a koporsót gyászszekérre helyezték el, s az impozáns menet harangzúgás között elindult a kerepesi úti temető felé, hova $\frac{1}{2}$ 8 óraker ért. A koporsót a Deák-mauzóleum melletti külön sírhelybe helyezték el. Béke poraira! Áldás emlékére!

— **A vall. és közoktatásügyi miniszter** az ingyenes ellátásban részesülő növendékeknek az állami tanítónőképezdék I. osztályába leendő felvételét az 1888/9-ik tanévtől kezdve megszüntette és elrendelte, hogy jövőre az I. osztályba felvett minden belakó növendék, a tanév tíz hónapján át nyereendő teljes ellátásért Budapesten 300, vidéken 210 frtot fizessen. Ezen növendékek számíthatnak arra, hogy a felsőbb osztályokba való felmenetel alkalmával előmenetelök és szegénységök alapján, a tartási-díj alól egészen vagy részben fel fognak mentetni, a rendelkezésre álló javadalom mértékéhez képest.

— **Államilag segélyezett községi iskolák költségvetése.** A vallás- és közokt. m. kir. miniszter egy közelebbi rendeletében a kir. tanf. által szigorú felülvizsgálását hagyta meg az államilag segélyezett községi iskolák költségvetésének, mivel a számvevőség tapasztalta, hogy nagyobb összegű államszegély kieszközlése végett a bevételeknél némely jövedelmet eltitkoltak, s a kiadások tételeit tulusigázottan tették fel. Továbbá bevettek olyan kiadásokat is, melyeknek teljesítése a népkot. törvények értelmében nem az iskolát, hanem a községet kötelezi (ilyenek: tűz-elleni biztosítás, taneszközök beszerzése, javítása stb.)

— **Áthelyezés.** A vall. és közokt. m. kir. miniszter Bartha Ágnes zilahi állami felső leányiskolai női kézimunka tanitónőt a bánffy-hunyadi áll. felső leányiskolához helyezte át. Ez áthelyezéssel kapcsolatosan a bánffy-hunyadi felső leány- és polgári fiu-iskolánál, az ének és torna tanítását, a miniszter, a nevezett iskolák tanítóinak tette köteleességévé.

— **Ötödéves fizetési pótlék.** A vall. és közokt. miniszter egy rendeletet bocsátott ki, mely szerint: Ézentul oly tanerök részére, kik a véglegesítésért a próbaidő lejártától számítható 3 hó alatt nem folyamodnak, az ötödéves fi-

zetési pótlék, a mennyiben szolgálati idejüknel fogva már korábról igényt tarthatnak, csak a véglegesítés iránti kérés benyújtása napját követő hónap elejétől fognak megállapíttatni és folyóvá tétetni.

— **Rendelet a kivándorlások meggatlása érdekében.** A vall. és közokt. miniszter rendeletben meghagyta, hogy a külföldi gőzhajózási vállalatok ügynökségei által az Amerikába leendő kivándorlás céljából a tanítókhöz intézett hamis felhívásokat a tanítók útasítsák vissza s erről a népet is világosítsák fel.

— **Munkamesternői tanfolyam.** Az erdélyrészi háziiparfejlesztő egyesület által fentartott női-ipariskola felügyelő bizottságának kérésére a vallás- és közokt. miniszter megegedte, hogy a nevezett intézet elméleti tanfolyamot nyithasson, III. oszt. önként vállalkozó növendékei részére a munkamesternői képesítésre leendő előkészítés céljából. Az azon résztvevők a tanítónőképezdében tanképesítésre felbocsáttatnak.

— **Felvétel a kolozsvári kereskedelmi Akadémiába.** A belakással összekötött kolozsvári három éves tanfolyamu kereskedelmi akadémiában az 1888—89-ik iskolai évi beiratások szept. 1—5-ig történek.

— **Új tanár.** A kolozsvári községi iskolaszék, a polgári fiu-iskolánál, Czirják-Albert halálával megüresedett tanári állomást Pausinger Lajossal töltötte be.

— **A kolozsvári felsőbb leányiskola** ujjászervezésének határidejét, a vall. és közokt. miniszter — a pénzügyi viszonyok miatt — még egy évig meghosszabbította.

— **Az E. M. K. E. kis-sebesi népiskolájához**, mely e hóban fog megnyíttatni, tanítóul egyelőre ideiglenes minőségben, Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő ajánlatára, Makfalvi Ferencz tanítójelöltet nevezte ki az egyesület választmányául.

— **Ipariskolai felügyelő.** A Jágoecy Péterffy József halálával megüresedett állást a vall. és közokt. miniszter dr. Bernát István földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszteri fogalmazóval töltötte be, kinevezvén őt a hazai iparos iskolák felügyelőjévé.

— **A vall. és közokt. miniszter által ajánlott könyvek:** Krunner Anna f. tanitónő vezérkönyve a horgolás és kötés tömeges tanításához. — Arany János dalai, melyeket Bartalus István férfi négyesekre áttett. Megjelent Budapesten Dobrovzsky és Franke kiadásában, ára 40 kr.

— **Halálozás.** Marosi Sámuel zilahi állami tanítóképezdei ének- és zenetanár, hosszas szenvedés után f. év aug. 17-én 45 éves korában meghalt. A megboldogult 18 évig folytatta tanári hivatalát. Özvegvet s két árvt hagyott maga után. Fogadja a bánatos család őszinte részvétünköt!

— **Tanképesítő vizsgálati díjak.** A vall. és közokt. ügyi miniszter legújabbán elrendelte, hogy ezentul a tanító- és tanítónőképezde növendékei 10 frtot, a nem állami képezdében végzett és magán úton készült növendékek pedig 20 frtot fizessenek vizsgálati díjul.

— **Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület** törvényeinek és szabályrendeleteinek első füzeté megjelent Kolozsvárt Ára 45 kr.

Magyar Pantheon. A fővárosi képzőművészeti bizottság Ibl Miklós építészszel abban fáradozik, hogy a budai várkert bazárjában hazánk kitünőségeinek szobraival egy nemzeti pantheont létesítsen.

— **Meghívó.** A háromszéki háziipar-egyesület közgyűlésre hívja alapító, részvényes és pártoló tagjait f. évi szept. 9-én délután 3 órára Sepszi-Szentgyörgyre.

TARTALOM: Trefort Ágoston *Fazakas József.* — Visszapillantás az 1887/8. tanévi közvizsgálatokra. *Kozma Ferencz.* — A népiskolák értesítőiről. (I.) *Vásárhelyi Gyula.* — Tárca: Képek az iskolai nevelés köréből. *Schwarzczel Adél.* — Lapszemle: A falusi el. iskolás növénykertjéről. *Bourndz J.* — Egyyesületi élet. — Irodalom. — Vegyesek.